

Sygn. akt II CKN 10/98

W Y R O K
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Dnia 21 października 1998 r.

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSN - M.Sychowicz

Sędziowie: SN - H. Ciepła

SN - K. Zawada (spraw.)

Protokolant - A.Banasiuk

po rozpoznaniu w dniu 21 października 1998 r.

na rozprawie sprawy z powództwa [...] „D.” - Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł.

przeciwko M. - Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł., A. B. i T. K.

o zapłatę

na skutek kasacji pozwanego M. Spółka z o.o. w Ł.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 11 września 1997 r., sygn. akt I ACa [...]

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

U Z A S A D N I E N I E

Strona powodowa - [...] D. - spółka z o.o. w Ł. - wystąpiła o wydanie dwóch nakazów zapłaty. Do każdego pozwu załączyła weksel wystawiony w Ł. w dniu 19 czerwca 1992 r przez M. - spółkę z o.o., zawierający przyrzeczenie zapłacenia przez wystawcę Spółce z o.o. R. w Ł. dnia 15 października 1992 r. sumy pięćdziesięciu tysięcy zł (po denominacji), z zastrzeżeniem zapłaty w Banku [...] w K. - Oddział w Ł., poręczeniem A. B. i T. K. za wystawcę i indosem Spółki z o.o. R. z 19 czerwca 1992 r., ustępującym weksel [...] D. - spółce z o.o. w Ł.. Uwzględniając powództwa, Sąd Rejonowy w Ł. wydał żądane nakazy zapłaty. Każdy zasądzał na rzecz strony powodowej solidarnie od Spółki M., Spółki R. oraz A. B. i T. K. kwotę 50.000 zł z ustawowymi odsetkami oraz kosztami protestu i procesu.

Po rozpoznaniu zarzutów A. B. i T. K. oraz Spółki M. przeciwko obu nakazom, Sąd Wojewódzki w Ł. wyrokiem z 22 stycznia 1997 r. uchylił te nakazy w stosunku do A. B. i T. K., natomiast utrzymał w mocy wobec Spółki M..

Od wyroku Sądu Wojewódzkiego wniosła apelację Spółka M.. Zaskarżyła go w części utrzymującej w stosunku do niej nakazy zapłaty w mocy. Podtrzymała między innym zarzut, że Spółka D. nabywając weksle działała świadomie na szkodę Spółki M., to zaś uzasadniało zastosowanie w sprawie art. 17 *in fine* pr. weksl.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 11 września 1997 r. oddalił apelację. U podstaw tego wyroku leżały następujące ustalenia. Dnia 19 czerwca 1992 r. Spółka M. i Spółka R. zawarły umowę, na podstawie której Spółka M. zleciła Spółce R. remont budynku przy ul. Ż. nr [...] w Ł.. Umową zawartą tego samego dnia Spółka R. powierzyła wykonanie remontu budynku przy ul. Ż. nr [...] w Ł. Spółce D.. Zawierając umowę ze Spółką R. Spółka M. wystawiła a następnie wręczyła Spółce R. trzy weksle o identycznej treści, które ta w tym samym dniu indosowała na Spółkę D.. Dnia 16 października 1992 r. został

dokonany na żądanie strony powodowej przez notariusza R. S. protest stwierdzający odmowę zapłaty weksli przez Bank [...] w K. - Oddział w Ł.. W wyniku pisemnych wezwań o zapłatę Spółka M. zapłaciła stronie powodowej tylko 68.650 zł, powołując się na częściowe jedynie wykonanie remontu budynku przy ul. Ż. nr [...]. Dwa z wspomnianych trzech weksli stanowiły podstawę wydania kwestionowanych nakazów zapłaty.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, zbieżnej ze stanowiskiem Sądu Wojewódzkiego, twierdzenie Spółki M. o świadomym działaniu strony powodowej na jej szkodę, wywodzone ze zbieżności dat wystawienia i przeniesienia weksli przez indos oraz z faktu, że wkrótce po przekazaniu weksli przez indos na rzecz strony powodowej Spółka R. zaprzestała jakiejkolwiek działalności, zaś strona powodowa tego remontu nie podjęła, jest nieuzasadnione

Kasacja Spółki M. - powtarzająca twierdzenia apelacji - nie spełnia w znacznym stopniu wymagań przewidzianych w art. 393³ k.p.c. Patrząc na nią pod kątem tych wymagań, można przyjąć, iż jej - nadająca się do rozpoznania - podstawę stanowi naruszenie art. 17, 38 i 53 pr. weksl.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Twierdzenia o naruszeniu art. 38 i 53 pr. weksl. są nietrafne. Opierają się one na założeniu, że strona powodowa nie przedstawiła weksli do zapłaty, wskutek czego protest dokonany na jej żądanie jest nieważny, a to spowodowało utratę przez stronę powodową możliwości dochodzenia długu na podstawie prawa wekslowego.

Otóż przedstawienie weksli do zapłaty, o którym mowa w art. 38 ust. 1 pr. weksl., powinno, w razie zastrzeżenia - tak jak w niniejszej sprawie (art. 4 w zw. z art. 103 ust. 2 pr. weksl.) - zapłaty u osoby trzeciej (tj. tzw. domicylita - tutaj Banku [...] w K. - Oddziału w Ł.), nastąpić wobec tej osoby. I to się stało, co potwierdza treść protestu. Po wtóre, stwierdzenie odmowy zapłaty weksla własnego protestem jest nieodzowne jedynie do zachowania przez posiadacza

weksla prawa do indosantów i poręczycieli za indosantów (art. 53 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1, art. 43 ust. 1 i art. 103 ust. 1 pr. weksl.). Art. 53 ust. 1 w zw. z art. 103 ust. 1 pr. weksl. nie uzależnia natomiast od stwierdzenia odmowy zapłaty protestem praw posiadacza weksla własnego wobec wystawcy tego weksla. Wystawca weksla własnego odpowiada tak samo, jak akceptant weksla trasowanego (art. 104 ust. 1), i ma w związku z tym, również w świetle art. 53 ust. 1 pr. weksl., identyczny status, jak akceptant, a z art. 53 ust. 1 pr. weksl. wyraźnie wynika, iż przewidziana w nim utrata praw po bezskutecznym upływie terminu do dokonania protestu z powodu niezapłacenia nie dotyczy akceptanta. Tymczasem - jak wiadomo - pozwana Spółka M. jest wystawcą weksli, na których są oparte kwestionowane przez nią nakazy zapłaty, i weksle te mają charakter weksli własnych.

2. Uzasadniony jest natomiast zarzut naruszenia art. 17 pr. weksl. Zawarte w wyroku Sądu Apelacyjnego wypowiedzi dotyczące możliwości stosowania art. 17 *in fine*, w szczególności wypowiedź łącząca niezasadność twierdzenia o świadomym działaniu strony powodowej na szkodę wystawcy weksli z brakiem zastrzeżenia klauzuli wyłączającej możliwość przeniesienia weksli w drodze indosu, dowodzą błędnej wykładni tego przepisu.

Art. 17 pr. weksl., stanowiący, że osoby, przeciw którym dochodzi się praw z weksla, nie mogą wobec posiadacza zasłaniać się zarzutami opartymi na swych stosunkach osobistych z wystawcą lub z posiadaczami poprzednimi, chyba że posiadacz, nabywając weksel, działał świadomie na szkodę dłużnika, odnosi się do trzech sytuacji. Pierwsza dotyczy tylko weksla trasowanego - przy jednoczesnym założeniu, że nie został on wystawiony na własne zlecenie wystawcy (art. 3 ust. 1 pr. weksl.) - i ma miejsce wtedy, gdy zapłaty od trasata żąda wekslobiorca (remitent); wówczas trasat w zasadzie nie może bronić się zarzutami opartymi na swych stosunkach osobistych z wystawcą. Druga - dotyczy również jedynie weksla trasowanego, i ma miejsce wtedy, gdy zapłaty żąda posiadacz weksla, który go nabył w drodze indosu lub w sposób

przewidziany w art. 14 ust. 1 pkt 3 pr. weksl.; wówczas dłużnik będący adresatem żądania w zasadzie nie może zasłaniać się zarzutami opartymi na swych stosunkach osobistych łączących go - w zależności od miejsca, jakie zajmuje w szeregu dłużników wekslowych - z wystawcą lub poprzednim posiadaczem weksla. Trzecia sytuacja odnosi się tylko do weksla własnego (por. art. 103 ust. 1), i zachodzi wtedy, gdy zapłaty żąda posiadacz weksla, który go nabył w drodze indosu lub w sposób przewidziany w art. 14 ust. 1 pkt 3 pr. weksl.; wówczas dłużnik, do którego żądanie jest skierowane, w zasadzie nie może zasłaniać się zarzutami opartymi na swych stosunkach osobistych z poprzednim posiadaczem weksla.

Jak widać, założeniem stosowania art. 17 pr. weksl. w odniesienie do weksli własnych, czyli takich, o które chodzi w sprawie, jest ich indosowanie. Tylko zatem w razie ich indosowania powstaje problem wyłączenia dopuszczalności podnoszenia przez dłużnika zarzutów opartych na jego stosunkach osobistych z poprzednim posiadaczem weksla, i tylko wtedy staje się aktualne rozpatrywanie wyjątku od tego wyłączenia, zastrzeżonego w art. 17 *in fine* pr. weksl. To więc, że wystawca spornych weksli, nie zamieścił klauzuli zakazującej ich indosowania, nie może w najmniejszym stopniu negatywnie wpływać na ustalenia w kwestii świadomego działania strony powodowej na szkodę wystawcy, ponieważ brak tej klauzuli dopiero otwiera drogę do wyłonienia się wspomnianej kwestii.

Przewidziane w art. 17 pr. weksl. wyłączenie dopuszczalności podnoszenia zarzutów opartych na stosunkach osobistych dłużnika z poprzednimi posiadaczami weksla ma na celu ochronę bezpieczeństwa obrotu i zarazem ułatwienie obiegu weksla. Osoba trzecia nabywająca weksel w sposób właściwy prawu wekslowemu powinna zasadniczo móc polegać, gdy chodzi o treść uzyskiwanego prawa, na tekście weksla, tymczasem stosunki osobiste dłużnika z poprzednim posiadaczem na ogół nie znajdują wyrazu w tekście weksla. Do stosunków osobistych, które ma na względzie art. 17 pr. weksl.,

zalicza się w szczególności stosunek leżący u podstaw nabycia wierzytelności wekslowej przez poprzedniego posiadacza (stosunek podstawowy); zarówno połączony z zastrzeżeniem nabycia wierzytelności wekslowej w celu zapłaty, jak i połączony z zastrzeżeniem nabycia wierzytelności wekslowej dla zabezpieczenia (inne spotykane zastrzeżenia określające przyczynę wręczenia weksla można tu pominąć). Dominujące u nas, tak w piśmiennictwie, jak orzecznictwie, stanowisko uznające zaciągnięcie zobowiązania wekslowego za czynność oderwaną (abstrakcyjną) wobec stosunku leżącego u jego podstaw, nie wyklucza powoływania się przez dłużnika wekslowego względem osoby, wobec której zaciągnął on zobowiązanie wekslowe, na nieistnienie lub upadek stosunku podstawowego, jak też na zarzuty wynikające z treści stosunku podstawowego (z wyjątkiem zarzutu przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego - por. uchw. SN (7) z 25 listopada 1963 r., III CO 56/63, OSN 1966/2, poz. 12). Zarzuty dłużnika wekslowego wobec swego bezpośredniego kontrahenta, nawiązujące do stosunku podstawowego, mogą przybierać bądź postać zarzutu bezpodstawnego wzbogacenia (odmowa zapłaty sumy wekslowej, gdyż jej uiszczenie, wobec nieistnienia stosunku podstawowego w chwili wręczenia weksla lub jego późniejszego upadku, oznaczałoby uzyskanie przez kontrahenta nienależnego świadczenia), bądź opierać się na porozumieniu dłużnika wekslowego z osobą, której wręczył on weksel (np. odmowa zapłaty weksla wystawionego przez zamawiającego dzieło, wobec niewykonania dzieła w terminie - gdyż zgodnie z wolą stron kontrahent dłużnika nie powinien mieć na podstawie weksla więcej praw niż przysługujące mu w ramach stosunku podstawowego). Natomiast z mocy art. 17 pr. weksl. dłużnik wekslowy nie może podnosić wspomnianych zarzutów wobec kolejnego posiadacza weksla, który go nabył w sposób właściwy przepisom prawa wekslowego.

To ograniczenie, z uwagi na jego cel, traci wszelako rację bytu wobec nierzetelnego posiadacza weksla, który nabywając weksel działał świadomie na szkodę dłużnika. Przyjmuje się, iż wedle art. 17 *in fine* pr. weksl. - podobnie,

jak według art. 921¹³ k.c., zawierającego analogiczne zastrzeżenie w odniesieniu do papierów wartościowych na okaziciela - nabywca weksla działa świadomie na szkodę dłużnika, gdy w chwili nabycia weksla wie o istnieniu po stronie dłużnika podstawy do zarzutu wobec poprzedniego posiadacza weksla, i nabywając weksel chce pozbawić dłużnika, ze szkodą dla niego, możliwości podniesienia tego zarzutu. Jeżeli ma miejsce taka sytuacja, dłużnik może podnieść wspomniany zarzut względem nierzetelnego nabywcy. Ciężar dowodu świadomego działania nabywcy na szkodę dłużnika spoczywa na dłużniku. Należy podzielić pogląd, że w razie wykazania przez dłużnika, iż nabywca weksla w chwili jego nabycia znał fakty prowadzące do poszkodowania dłużnika, doświadczenie życiowe przemawia za przyjęciem, wymaganego przez art. 17 *in fine* pr. weksl., umyślnego działania nabywcy na szkodę dłużnika (por. orz. SN z 2 listopada 1932 r., III.1.Rw.2024/32, Przegląd Sądowy 1933, poz. 189). Zakres tych faktów może być różny w zależności od rodzaju wchodzącego w grę w danym wypadku zarzutu dłużnika. Przykładowo, w razie wystawienia weksla gwarancyjnego, wystawca będzie mógł podnieść wobec indosatariusza, że remitent otrzymał weksel jedynie dla zabezpieczenia określonej wierzytelności przysługującej mu wobec wystawcy - tj. z zastrzeżeniem możliwości zaspokojenia się z weksla tylko w razie nie uczynienia przez wystawcę zadość tej wierzytelności - gdy wykaże, iż indosatariusz w chwili nabywania weksla wiedział o gwarancyjnym charakterze weksla i o tym, że nie zaistniało jeszcze zdarzenie uzasadniające zaspokojenie się z tego weksla. Wypada wyraźnie podkreślić, z uwagi na zastrzeżenia, jakie budzą w tym względzie stwierdzenia Sądu Apelacyjnego, że o uznaniu danego weksla własnego za gwarancyjny decyduje porozumienie między wystawcą a remitentem, zgodnie z którym zaspokojenie się z weksla może nastąpić jedynie w razie nie uczynienia zadość przez wystawcę określonej innej wierzytelności remitenta. Porozumienie to nie musi być pisemne, jak też nie musi się łączyć z

klauzulą wyłączającą indos - której zamieszczenie, jak wiadomo, wykluczałoby w ogóle zastosowanie art. art. 17 pr. weksl.

Z przytoczonych powodów orzeczono na mocy art. 393¹³ § 1 k.p.c. jak w sentencji.

jg

TEZA

Nabywca weksla działa świadomie na szkodę dłużnika, gdy w chwili nabycia weksla wie o istnieniu po stronie dłużnika podstawy do zarzutu wobec poprzedniego posiadacza weksla, i nabywając weksel chce pozbawić dłużnika, ze szkodą dla niego, możliwości podniesienia tego zarzutu. W razie wykazania przez dłużnika, iż nabywca weksla w chwili jego nabycia znał fakty prowadzące do poszkodowania dłużnika, doświadczenie życiowe przemawia za przyjęciem, wymaganego przez art. 17 in fine pr. weksl., umyślnego działania nabywcy na szkodę dłużnika.